

Snart, om en minut, nästa år

Vad betyder tid för barn i förskoleåldern? Hur kan vi vidga och utveckla barns förståelse av olika tidsbegrepp? Här beskrivs hur de dagliga samlingarna kring ett konkret årshjul kompletteras med lockande uppdrag från Pippi Långstrump i ett längre temaarbete kring tid.

Hela vår tillvaro kretsar kring tid. Tiden styr vår vardag, vårt sociala umgänge och vårt arbete. Det finns många ord för tid som är svårdefinierade, även för oss vuxna. Vi lägger in olika betydelser i samma ord. Det kan lätt uppstå förvirring och irritation om ord inte betyder detsamma för alla inblandade. Detta gäller naturligtvis även för barnen. Många gånger under deras vistelse på förskolan ställer de frågor eller hamnar i situationer som vi vuxna besvarar med ett tidsrelaterat ord. Det kan vara frågor som när det är dags att äta eller när de fyller år. Vi svarar kanske *klockan åtta, om en liten stund, om fem minuter, snart* eller *till hösten*. Vet barnen vad alla dessa tidsangivelser innebär eller använder vi vuxna oss av ord som vi bara tar för givet att barnet förstår utan att vi närmare förklarar vad vi menar med ordet?

Barn och tid

Tidsuppfattning hänger nära samman med verklighetsuppfattning och är en viktig grund för ett barns självständighet, därför kan det vara mer betydelsefullt än vi tror för ett barn att ha koll på tiden. Det menar forskaren och arbetsterapeuten Janeslätt (2009) som beskriver utvecklingen av tidsuppfattning som tre byggstenar. Den första byggstenen, *känslan för tid*, finns redan hos det nyfödda barnet och vardagsrutiner utvecklar sedan denna medfödda tidskänsla. Små barn skaffar sig en tidsuppfattning när de ligger på skötbordet, de får en känsla för hur lång tid ett blöjbyte tar. Den andra byggstenen är *förmågan att orientera sig i tiden*, som sker när barnet är 2–3 år. I denna ålder handlar det om tid på dagen, veckan, månaden och året. När barnet sedan kommer upp i 4–5-årsåldern börjar de fråga om hur mycket klockan är. Den tredje byggstenen är *förmågan till tidsplanering*, som börjar utvecklas i 6-årsåldern. När barnet förstår vad tid är får barnet en känsla av kontroll och självständighet och vet hur vardagen fungerar. För att stimulera barnets tidsuppfattning skall man enligt Janeslätt ha tydliga rutiner, då det är genom rutiner barnet lär sig hur lång tid olika aktiviteter tar. Man skall även ge barnet tidsreferenser. Om barnet undrar hur lång tid något tar kan vi ge ett exempel på en annan aktivitet som de känner till: *det tar lika lång tid som det tar att gå till förskolan*. Vi måste också prata om tid när barnet blir lite äldre, till exempel regelbundet berätta vilken årstid, månad och veckodag det är.

Barn saknar erfarenheter av tid för att de helt enkelt inte har hunnit skaffa sig sådana. Det är bland annat detta som bidrar till att tid är ett så svårt begrepp anser forskarna Solem Heiberg och Reikerås Lie (2004). För de yngsta barnen är nutiden det viktigaste, *efter middagen* kan vara lika långt borta som *nästa dag*. Efter hand som de blir äldre kan de överblicka större tidsrymder. Många gånger handlar det om vilket språk vi använder oss av när vi pratar med barnen. För dem är minuter, timmar, dagar och veckor svåra begrepp. Barnet har lättare att förstå tid om vi refererar till något det känner till. *Halv sju* kanske inte säger barnet något men om vi lägger till *efter barnprogrammet* blir språket ett redskap som gör att tiden och händelserna blir överblickbara.

I mitt fördjupningsarbete ville jag vidga och utveckla barnens förståelse av ord och begrepp inom området tid. Jag ville även utmana barnen till att fundera och resonera om varför det blir som det blir ibland eller varför det inte blev som de hade trott.

Året går ...

Varje dag, under nästan två år, har vi på samlingen pratat om vilken dag det är idag, var igår, i förrgår, blir i morgon eller i övermorgon. Vi pratar om vilket väder som hör till vilken årstid, om det kan vara samma väder under olika årstider, vilka kläder som behövs och vad man kan göra ute en årstid som man inte kan göra en annan. Vi utgår från vår årshörna med veckohjulet, årshjulet med månadsburkar, almanackan och bilder. Barnen turas om att komma fram och berätta, flytta dagskulan, dra almanackslapp och eventuellt byta bilder beroende på vilket väder det är. Varje dag i veckohjulet har en egen färg (från särskolan) och kulorna i månadsburken motsvarar dessa färger. Antalet kulor i varje burk är lika många som antalet dagar i den aktuella månaden. Varje dag flyttas dagens kula över till den stora årsburken. När alla burkar är fyllda med kulor är det ett nytt år och när alla burkar är tömda är året slut.

Under den fria leken en dag tog jag fram inplastade bilder som motsvarar alla moment/aktiviteter som förekommer under en dag på förskolan från det att förskolan öppnar tills den stängs. Fem barn fick lägga ut sin dag i den ordning som de uppfattade att aktiviteterna kom och därefter placera alla bilder från öppning till stängning. Alla barn kunde med lätthet placera de aktiviteter som de brukar vara med om och de valde att lägga ut bilderna som en linje.

Ett barn kom på att vi kunde lägga bilderna i en cirkel och då blev det som en klocka. En avbruten blompinne fick bli timvisaren. Av utrymmesskäl valde vi att sätta upp bilderna i en rad i vår årshörna. En röd kula får markera hur långt i dagsrutinerna vi kommit.

Klockan

En dag var vår temafigur, handdockan Pippi, ledsen när hon kom. Hon kunde inte klockan! Hon hade med sig en klocka och barnen fick berätta vad de visste om alla pilarna, strecken och krumelurerna (siffrorna) och varför det var bra att kunna klockan. Barnen tyckte att det var svårt att förstå klockan eftersom det finns så många siffror och visare. Samtidigt ansåg de att det var viktigt att kunna klockan för att till exempel veta när Bolibompa startar, när man börjar i skolan och när man får gå hem från skolan.

Pippi Långstrumps nya klocka

Pippi gav barnen i uppdrag att göra en klocka som var lätt, en klocka som visar när hon skall göra olika saker under en dag. Vi kom då fram till att Pippis klocka bara skulle ha bilder på det hon skulle göra på dagarna (som våra bilder som visar vad vi gör under en dag på förskolan) och att klockan bara skulle ha en visare, timvisaren. Vi skrev upp vad vi trodde Pippi behövde kunna se på sin klocka och skrev ut bilder som vi behövde. Tillsammans placerade vi ut dessa, monterade urverket och timvisaren. När klockan var färdig tyckte en flicka att vi skulle skicka med siffrorna i fall Pippi skulle ångra sig. Ett annat barn ville att vi skulle sätta fast siffrorna med "kludd" så kunde Pippi själv ta bort dem – för utan siffror är det ju ingen riktig klocka!

En minut

En annan dag kom ett brev till förskolan från Pippi med ett nytt uppdrag: Hur lång är en minut? Barnen skulle uppleva med hela kroppen vad en minut är med hjälp av timglas. I ett par av uppdragen skulle barnen först gissa (uppskatta) innan det var dags att utföra uppdragen. Både uppskattningar och resultat antecknades för att senare ha som stöd för minnet. Uppdragen var bland annat att under en minut sitta tysta, hoppa på olika underlag inne och ute, cykla, spela fotboll, samla pinnar och räkna för att slutligen utan hjälp av timglas sätta sig ner när minuten var slut. De skulle även resonera om resultaten och vad skillnaderna kunde bero på.

En minut kan kännas kort och ...

... en minut kan kännas lång.

Barnen upplevde oftast att tiden kändes olika lång. Minuten kändes lång när uppdraget var jobbigt och de blev trötta och svettiga (hoppa), när de fick ont (klappa händerna) eller när det var någon tråkig aktivitet de skulle göra (kramas). Minuten kändes kort när de gjorde stillsamma aktiviteter (stå staty) eller när de gjorde någon rolig aktivitet (samla pinnar).

Vid uppdraget att sätta sig ner när de trodde att minuten var slut var det en pojke som satte sig ner efter exakt en minut. Han berättade att han räknat tyst lika långt som han gjort när han tittade på timglasets i aktiviteten före.

Gå vidare ...

Under arbets gång har jag fått bekräftelse på att barn oftast lever här och nu, utan att bry sig om klockan, men också att de är beroende av rutiner och av att veta när något som är viktigt för dem skall ske.

Årshörnan är ett bra grundkoncept för att prata om dagen, veckan, månaderna och året på ett naturligt och regelbundet sätt. Nu måste vi jobba vidare med att tydliggöra årstiderna bättre, framför allt vår och höst. Vi skulle kunna gå på "årstidsjakt" (tex naturens skiftningar och våra svenska traditioner) och dokumentera varje årstid för att på det viset bygga upp en kunskap hos barnen.

Att tid kan vara viktigt för barn var ingen nyhet för mig men jag har fått en större förståelse för varför barn ställer tidsrelevanta frågor. Vet barn när något skall ske eller hur lång tid de har på sig för något kan de själva ta ansvar och planera. Detta märktes tydligt hos de blivande skolbarnen. 6-åringarna planerar och beräknar om de skall hinna bygga en koja innan de skall gå hem. De börjar bli bra på att argumentera och använder tiden som ett "trumfkort" för de har en god känsla för hur lång tid ett kojbygge tar och de uppskattar hur lång tid det är kvar innan det är dags att antingen städa eller spara kojans till senare lek. De har börjat utveckla en förmåga till tidsplanering.

Vilken inställning till tid förmedlar vi till våra barn? Är det så som Johansson (2000) säger att tiden styr oss vuxna och att vi med vårt sätt att prata förmedlar detta till barnen? När jag tänker på hur många gånger under en dag som jag som pedagog hänvisar till tid i någon form (dagsplaneringen, barnens schema/föräldrarnas arbetstider, tidsrelaterade frågor från barnen mm) så förstår jag att barnen uppfattar det som att tiden är viktig för att den styr våra liv. Stressar vi barnen med allt prat om tid? Det är frågor som jag måste ta upp med mina kollegor inför höstens planering. Måste vi ha verksamheten så tidsstyrd eller kan vi arbeta på ett annat sätt?

LITTERATUR

- Doverborg, E. & Emanuelsson, G. (red) (2006). *Små barns matematik*. NCM, Göteborgs universitet.
- Janeslätt, G. (2009). *Så får barnen koll på tiden*. Tillgänglig 2010-10-19 på: www.viforaldrar.se/artiklar/2009/06/04/sa-far-barnen-koll-pa-kloc/index.xml
- Johansson, C. (2000). *Tid är evig väntan*. Tillgänglig 2010-10-19 på: www.lararforbundet.se/web/papers.nsf/Documents/0043C480
- Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk, tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola och samhälle*. Stockholm: Liber.
- Solem Heiberg, I. & Reikerås Lie, E. (2004). *Det matematiska barnet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Sterner, G. & Lundberg, I. (2010) *Före Bornholmsmodellen – språklekar i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.

Camilla Åslund har inom ramen för Förskolelyftet gjort ett fördjupningsarbete kring förskolebarn, huvudsakligen i åldrarna 4–6 år, och tid. Denna artikel bygger på det arbetet.